

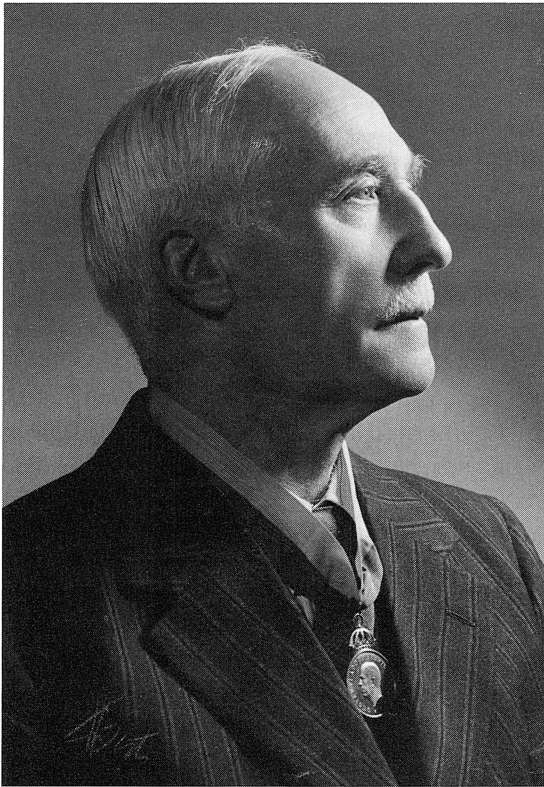
Anders Holmer

Framför mig på skrivbordet ligger den gamla ordförandeklubban. Tänk om den i stället kunde minnas och berätta. De beslut som fattades i gången tid genom dessa klubbslag blev naturligtvis protokollförda, vederbörligen justerade och förhoppningsvis arkiverade. Därför tänker jag i första hand berätta om den person - min far - som under 34 år mellan 1917 fram till 1951 hade solleröbornas förtroende att som kommunalnämndens ordförande hålla i den klubban. Under denna tidsperiod var han dessutom under lång tid ledamot och ofta ordförande i de flesta av kommunens övriga nämnder, styrelser och kommittéer, bl. a ordförande i kommunalfullmäktige under 25 år samt under en kortare tid även landstingsman. Det är med stor tvekan jag åtagit mig uppdraget att skriva ner dessa minnen från min far med tanke på att det kan bli för personligt.

Alla hans jämnåriga kamrater från den tidens nämnder och styrelser är nu borta men kanske kan flertalet solleröbor minnas de händelser som nu återspeglas och kanske kan ungdomen på Sollerön ha ett visst intresse av att veta vad som hänt tidigare. Som underlag finns min fars berättelser, gamla gulnade tidningsurklipp och mina egna upplevelser och minnen från mitten av 1930-talet och framöver. Därför kommer det också att till viss del handla om familjen i övrigt.

Anders Holmer föddes den 4 april 1878 och växte upp på Hållol i Bengtsarvets by på en släktgård från slutet av 1600-talet. Anfadern var Håll Mats Jönsson, född 1681. På väggen i Hållmatsgården hänger ett porträtt av en äldre man i skepparkrans och med glimten i ögat. Det är fars farfar, Håll Anders Olsson, född 1828, litet spjuveraktig, glad och humoristisk. För honom var det spett och spade som var det reella värdet i tillvaron. I Mångberg läste han på söndagarna ur postillan som en präst.

Sitt första verkliga förtroendeuppdrag fick min far redan i skolåldern och detta var ett av hans stoltaste minnen. Hans far Håll Olof Andersson var född 1853, var s.k. huvudbonde för Blixts rote med 35 rotebönder och hade att som sådan uppdraget att uppbära skatt av rotebönderna och sedan redovisa till kronofogden och kommunen. Håll Olof var emellertid ofta borta på skogsarbete, varför det blev sonen Anders uppgift att gå till sockenstugan och redovisa de uppburna medlen. Han hade en liten väska hängande över axeln och i väskan fanns uppbördslängden och omkring 500 kronor. Det var en stor summa på den tiden. Den lille skolpojken traskade i väg till sockenstugan där kronofogden och några kommunalpampar tog emot. Naturligtvis var de mycket förvånade över den unge uppbördsmanen. Det gick bra och med hjälp av sin mor hade han räknat rätt så när som på ett öre.

Anders Holmer

Några år före sekelskiftet talade den unge Anders med sin far om att han hade för avsikt att åka bort och studera. Detta ansåg fadern både kostsamt och onödigt med tanke på att han ändå skulle ägna sig åt familjens jordbruk som utkomst. När de värsta protesterna avtagit och sedan han blivit myndig, åkte han med ångbåt till Leksand för vidare färd till Borlänge och Fornby Folkhögskola, där han av egna sparade medel bekostade sina studier. Kunskapstörstig och kanske en aning envis blev han därmed en av de få bondsönerna från ön som skaffade sig en utbildning utöver folkskolan. Ofta berättade han om denna tid vid skolan, hur lycklig han var och hur mycket dessa månader 1899-1900 betydde för honom i framtiden.

År 1905 ordnades på Sollerön den första folkhögskolekursen i landet utanför läroanstalt. Som 27-årig solleröbo var han med i bestyrelsen för denna kurs. 50 år senare fick han vid festligheter i Medborgarhuset i Falun ur landshövding Eije Mossbergs hand mottaga Dalarnas Bildningsförbunds relief som erkänsla för sitt arbete. Samtidigt fick bl.a. Kerstin Hed samma utmärkelse för sin diktargärning. Som nykterhetsman och medlem i logen Dalarnas Ögonsten, blev han bl.a. vald till storlogeombud och fick liksom många andra medlemmar en parlamentarisk skolning i logen.

När spanska sjukan härjade som värst fick far ett brev från Malung, där Frida Olsson sökte tjänsten som sjuksköterska och barnmorska på Sollerön. Hon var född 1891 och härstammade från Arhusiandersläkten. Enligt släktbok utgiven 1955 var det en prästsläkt med anfadern borgaren Per Andersson-Karth i Västerås på 1600-talet. Släktboken omnämner minst sju kyrkoherdar och de hade varit verksamma i bl.a. Västerås, Torsång, Stora Tuna, V.Våla, Bjursås och Malung. Anfader för Malungsgrenen var Martin Arhusiander, född 1709 i Bjursås, prästvigd 1737, skolpräst i Malung och död 1786.

Frida växte upp på Gössagården i Grimsåker i Malung. Efter färdig utbildning vikarierade hon i Malung och Lima när hennes brev kom till far. Hon hade inga löneanspråk men önskade att någon kunde garantera henne husrum och mat för dagen. Detta lovade min far och det löftet höll han livet ut. Till en början bodde hon i predikantbostaden i Häradsarvet men 1919 blev det en romans och de gifte sig med varandra och Frida flyttade till Hållmatsgården på Hållol. Hon blev snart "Ållmas-Frida" med solleröborna.

Men redan år 1931 när hon var i 40-årsåldern gick hon ur tiden när vårens körsbärsblommor slagit ut. En elakartad blindtarmsinflammation, som inte ens doktor Helling, som var en av hennes bästa vänner, kunde råda bot för. Hon efterlämnade en sorgsen och bedrövad make och två söner, varav den yngste var

född i augusti året innan. För tidigt född med blodbrist och engelska sjukan blev jag inlagd på Sachska Barnsjukhuset i Stockholm och med egen amma. Genom direkta blodöverföringar, vilket var ovanligt på den tiden, tillfrisknade jag så småningom. Det var min släkting Ryss-Margit i Stockholm som lämnade blod eftersom hon hade samma blodgrupp. Ur Mora Tidning den 15 juni 1931 kunde man läsa följande om Frida Holmer: "Trots solleröbornas bråda såningstid fylldes kyrkan till sista plats för att ta farväl av sin barnmorska. Anders Brodin uttalade ett tack från alla de hem som hon besökt i ur och skur och alltid spritt värme och solsken. Gripande och vackert var att se de skolbarn som utförde sången i kyrkan och vilka hörde till de första som under hennes vård sett dagens ljus och som nu gick fram med sina blommor."

Eftersom gårdarna på Hållol låg litet avsidet från övrig bebyggelse bildade de en liten by för sig själv. Aldrig hörde man talas om någon osämja mellan gårdarna utan där fanns en samhörighet och en äkta känsla för varandra i både glädje och sorg. Man brydde sig om sina grannar utan att för den skull vara påträngande. Den känslan och omtanken om varandra finns än i dag hos byborna i Hållol. Far tog ofta promenader. Vilka kunde han träffa och prata med på byvägen under 30-talet; den gamle soldaten Nils Lejon, Albertina, Oskar och Albin Lejon, Bruter Jons, Bruter Lars och Tomt Maja, Bruter Selma, Ållull och Ållull-Jons, Solas Jons och Frisk Kisti och Anna, Solas Per, Jenny och Mås Albert, Hilma och Birger Flinta, Maria och Helge Håkansson, Solas Margit, som liksom många andra bybor hämtade mjölk hos oss i Hållmatsgården. Dessutom Vilhelm Pettersson och dottern Mina. Pettersson var en gammal rallare från Södermanland som bodde närmaste granne och som på grund av ohälsa inte kunde gå ut på byvägen men fick i stället påhälsning i hemmet. Han var en duktig träsnidare som tog sig fram med två käppar och som jag minns särskilt eftersom jag fick en fin liten träbytta i present och som än i dag finns på hedersplats i min bokhylla. Ållper Linnéa och Valle, Hilda och Sturull Johan, Erik Björk med familj bodde också under vissa tider på Hållol och de trivdes synbarligen och kände sig hemma bland övriga bybor.

De gårdar som ägnade sig åt jordbruk hade givetvis sina egna hästar. Så var fallet i Brutergränd, hos Lejons och Flinta och hos oss. Men så småningom skedde förändringar även om hästarna fanns kvar. I vår familj var Olle pådrivande och till en början ordnade han så att vi skaffade oss en trilla med gummihjul, troligen en av de första på ön. Bus Oskar var en annan som iordningställde en gummitrilla vid samma tidpunkt. Vår sista häst köpte far av Lejons och han hette Ali. En vacker vit häst och troligen av norsk ras eftersom han inte var så grov

Frida Holmer

som vanliga arbetshästar. En gång skenade han med mig eftersom han blev skrämmd av någonting som jag nu inte kan minnas, men jag vet att vi med svårighet missade Missionshuset. Det kunde ha gått illa. Vi blev ändå de bästa kompisar och ofta red jag honom barbacka på vägen hem från åkern. I kvällsmörkret när jag skulle ge honom vatten och hö för natten, brukade jag anförtro honom mina hemligheter och som gensvar knuffade han till mig i sidan precis som om han förstod mig.

Tack vare Olle blev vi också en av de första gårdar som skaffade Epa-traktor. Det var en ombyggd lastbil som drog gummitrillan. Senare köptes en Ford personbil som iordningställdes till traktor och som vi ägde tillsammans med Ållas och med den kunde vi både harva och plöja och koppla en slättermaskin efter. En släpvagn anskaffades också. Olle kunde givetvis köra traktorerna men jag var nog inte så gammal när jag började köra. Jag måste använda båda fötterna för att få ner konan så att växlarna gick i, därefter snabbt upp på en kudde på förarsätet så att jag kunde se ut genom vindrutan. Så småningom hade jag

körskola med byns ungdomar. Ofta hade jag både släpvagn och trilla fullastade med hö efter traktorn på väg från fåbodarna hem till ön.

Första och enda gången far körde traktorn var han på väg hem från åkern. Han måste ha haft annat i tankarna när han närmade sig mjölkpallen i närheten av hemmet. Plötsligt kolliderade han med pallen som förstördes delvis, dock utan personsador. Efter detta missöde överlät han ratten till sina söner för all framtid. I stället tog han hand om häst och trilla. På väg till Mångberg visste de öbor som han mötte, att nu var det regnväder inom kort. Sällan slog detta fel, kanske beroende på att fruntimmersveckan närmade sig. Fenomenet kallades ofta för "Mångbergsväder".

Anders Holmer var framsynt och positiv på många sätt. I hemmet skaffade han en s.k. Aga-spis. Den ersatte den gamla vedspisen och var speciellt värmebesparande och bekväm på den tiden. Den eldades med koks som fylldes morgon och kväll och hade två tjocka isoleringslock över hällarna. Denna spis blev inte riktigt allmän men på ön var det Bruter Mas och Mås Anders som också skaffade sig Aga-spisar.

Jämsides med jordbruket skötte min far kommunens angelägenheter. Det kommunala livet präglades av en försiktig utgiftspolitik med ständiga sammanträden. Dagordningar och protokoll skulle skrivas, kungörelser iordningställas för att läsas upp vid högmässan i kyrkan och sättas på anslagstavlan vid den gamla sockenstugan i närheten av Konsum. Besluten skulle förberedas och många gånger uppkom frågor som berörde enskilda personer för den tidens socialbyrå som benämndes fattigvårdsstyrelsen. Jag vet att far hade många sömnlösa nätter inför nästa dags viktiga sammanträdesbeslut. Många gånger måste en avvägning ske mellan kommunens och den enskildes intressen. Besluten fattades dock i parlamentarisk ordning där dagens partipolitik inte förekom utan där personval gällde till kommunens beslutande organ. Ett bra och genomtänkt förslag från någon av ledamöterna vann gehör och klubbades genom, oavsett förslagsställarens partitillhörighet.

Till uppdragen hörde också kommunens bokföring och kassaförvaltning. Nästan allt kontorsarbete skedde för hand. En Odnher-snurra för multiplikation, en additionsmaskin och en skrivmaskin fanns dock till hands när så erfordrades. Hjälpmedel som i dagens dataålder är att betrakta som museiföremål men på den tiden underlättade arbetet betydligt. Ett bastant kassaskåp fanns givetvis också att förvara kommunens pengar, bank- och räkenskapsböcker i. Jag minns att far vid flera tillfällen kunde sitta i timtal och leta efter en ettöring eller tvåöring som kommit på avvägar i bokföringen men som så småningom stämde. Och att allt

Hållmatsgården.

skulle stämma var väldigt noga när revisorererna, som oftast var Anton Melin och Jon Markus, en gång om året kom för att granska räkenskaperna. Mig veterligt framkom inga anmärkningar utan ansvarsfrihet kunde fastställas. Kommunens skattebetalare fick under lång tid sina debetsedlar utskrivna för hand och många gånger fick jag hjälpa till med detta arbete. Sedan vidtog uppbörden av skatten som skedde i mitten av februari månad i sockenstugan, då huvuddelen av den påförda skatten betalades i kontanter - den s.k. "stursomo". Resterande skatt fick betalas vid en senare uppbörd. De som då inte hade betalat hela skatteskulden, noterades i en restlängd som överlämnades till fjärdingsman Mas Anders för laga åtgärder. Det var stora penningssummor som far hade i portföljen när han gick hem på kvällen och nog tänkte han på när han som skolpojke fick bära socknens pengar i motsatt riktning för redovisning.

Det var inte bara kommunalskatten som skulle betalas. Alla hundägare hade sin hundskatt att tänka på.. Denna avgift betalades under hela året i vårt hem vid personliga besök utan att hundarna behövde medföras. Ibland fick även hundarna följa med och en hund som jag särskilt minns var taxen "Turr" som ägdes av Anton Melin. Jag tyckte det var orättvist att han skulle betala full hundskatt för den lilla kortbenta hunden, jämfört med alla gråhundar och stövare som var mest vanliga. Många gånger fick jag hjälpa till med att ta emot hundskatten.

Hundskattmärkena skulle präglas med nytt årtal och med löpande nummer. En dag före min skolålder kom vår granne Lejon Oskar för att betala sin hundskatt till mig och han hade en ovikt sedel med sig som han skulle betala med och som han påstod sig själv ha tillverkat på förmiddagen. Han fick komma tillbaka senare och betala skatten i enkronor.

Kommunen hade inte bara inkomster. Till utgifterna, om än i mindre belopp, hörde skottpengar på kråkor. Pengarna betalades ut mot avlämnande av ett par kråkfötter. Min far slängde sedan dessa kråkfötter på gödselhögen, ofta fullt synliga. Måhända fick kommunen ibland betala dubbla skottpengar när försigkomna ynglingar åstadkom en slags återvinning från gödselhögen.

Fars kontakter med de centrala myndigheterna i Falun gav tyvärr inte alltid önskat resultat. När den gamla flottbron, som utgjorde förbindelselänken mellan ön och fastlandet, skulle ersättas med en ny bro, framförde far önskemålet att brobanans bredd skulle utökas med en meter utöver nuvarande bredd med tanke på den framtida trafiken. Beslutet skulle fattas av länsstyrelsen men den dåvarande landshövdingen Bernhard Eriksson ansåg att förslaget var oförskämt och meddelade att solleröborna skulle vara tacksamma för att en bro över huvud taget skulle byggas.

Så kom ofredsåren. Det andra världskriget bröt ut och far lyssnade varenda kväll på nyhetsutskickningarna på svenska från BBC London. Han ansåg dessa vara mera pålitliga än våra egna svenska radionyheter. Kriget medförde en massa inkallelser av solleröbor till försvaret. För dem som fanns kvar i hembygden var det mest påtagliga mörklägningspapper för fönstren under den mörka årstiden och naturligtvis ransoneringen av i stort sett alla livsmedel. Som ordförande i kristidsnämnden hade han tillsammans med Håll Karl och Skrader Anders ansvaret för ransoneringen inom kommunen. Nya ransoneringskort skulle utdelas och avhämtas, inlämnade kuponger skulle redovisas och i särskilda fall extra tilldelning beviljas. Ett förfärligt klistrande av kuponger som givetvis också drabbade alla affärsidkare på ön. På expeditionen, som till en början fanns i sockenstugan men senare i Konsumhuset, tjänstgjorde även Åll-Mia, numera bosatt i Malung, och under mina skolfrierier även jag. För att få slakta egna kor, kalvar, grisar och får samt att få mala egen säd i kvarnen i Mångbro, erfordrades godkända licenser. Att köpa slang och däck till cykeln var ärenden som skulle godkännas av kristidsnämnden. Förutsättningen för köp var att vederbörande var beroende av cykeln för sitt arbete och att avståndet mellan bostaden och arbetsplatsen uppgick till ett visst antal kilometer. I fastlandsby-arna hade nämnden utsett särskilda ombud, Anna Englund i Gesunda och Fors

Anders Holmer vid invigningen av sockenfanan. Övriga från vänster. Sven Flintull, Lisa Brottare-Nilsson, Ruben Daniels, Karin Bondesson-Goth, Landsantikvarie Svante Svärdröm.

Anna Broman i Ryssa Under krigsåren kom en del flyktingar från både Finland och Norge till Sollerön. Far ställde upp och tog hand om familjen Salterud från Norge. Familjen bestod av 6 personer och fick disponera gammeltugan som bostad tills de kunde återvända hem till ett fritt Norge.

Sällan missade far de föreläsningar som anordnades i Ordenshuset. Jag följde med honom och i synnerhet vid de tillfällen då man visade ljusbilder. Han hade också ett varmt idrottsintresse. Ofta fanns han på läktaren när Solleröns A-lag i fotboll spelade sina hemmamatcher. Intresset berodde nog till stor del på att Olle under lång tid var framgångsrik målvakt i laget. Men han var också intresserad av fri idrott. Mas Helmer och jag höll till på idrottsplatsen nästan varje eftermiddag under skolåldern och vi försökte där slå våra personliga rekord i inbördes tävlan. Min far tog med intresse del av dessa resultat som noga antecknades. Ofta lyssnade far på idrottsreferaten i radion när det gällde fotboll, fri idrott och skidtävlingar.

”Obegripligt vackert” var den då 85-årige soldaten Nils Lejons spontana kommentar till den högtidliga invigningen av Sollerö sockenfana, som ägde rum en solig sommardag 1948. Samling skedde vid gammalgården där flertalet av solleröborna hade samlats för att därifrån med Dalregementets musikkår i tåten tåga till kyrkan. Flintull Anders Eriksson förde befålet över öns hemvärns-

män som fanns med i processionen. Lottor, IOGT:are och idrottsfolk fanns med i tåget med sina föreningsstandar och flaggor. Många var klädda i sina sockendräkter för att göra invigningen till en folkfest. Efter kyrkoherde Ruben Daniels välkomsttal invigdes så sockenfanan av landsantikvarie Svante Svärdström som därefter överlämnade fanan till far som representant för socknen. Far berättade att detta var en av höjdpunkterna i hans kommunala liv.

En annan höjdpunkt var när han ur landshövdingens hand fick ta emot Kungl. Patriotiska Sällskapet stora guldmedalj för lång och trogen tjänst.

Anders Holmer ansåg att sockenfanan kunde bli en enande och samlande symbol för Sollerön som kunde användas vid högtider och värdiga folkfester. Han hade en förhoppning om att många solleröbor skulle uppsakta denna symbol och inte minst de som för sitt uppehälle fått andra boplatser men vars hjärtan och tankar finns kvar i hembygden. Han hade även en vision om att sockenfanan som symbol kunde föra tankarna tillbaka till de personer från Jugen Jon och senare som haft församlingens och socknens bästa för igenom sina insatser för ön och bygden.

Till fars goda vänner som inte tidigare blivit nämnda hörde också Hinders Nils, Anders Hagman, Mats Björkkvist, Svän Johan, Olans Olov, Bond Per samt Håll Nils och Håll Anders Mattsson. 1951 valdes Bond Erik Persson till ny ordföranden i kommunalnämnden. Han hade min fars stora förtroende och fick de bästa lyckönskningar inför sitt nya uppdrag.

Genom mitt köksfönster här i Falun har jag en vacker sjöutsikt helt nära Runn. I fantasin är det Siljans vatten jag ser i den hembygd jag växt upp i och som står mitt hjärta närmast. På så vis har de olika minnesbilderna från gamla tider passerat förbi. Många gånger är det så för de flesta av oss att vi inte kommit oss för att fråga om företeelser och händelser och få svar medan vi hade våra kära hos oss. Så blir det oftast för sent. Därför önskar jag att den gamla ordförande-klubban hade kunnat minnas och berätta mera om en god och omtänksam far.

Lasse Holmer